עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פכ"ב מהל' שבת הלכה ו טוש"ע או"ח סימן שיח סעיף ט:

לח ב מיי' פכ"ה מהלכות שבת הלכה כג ופ"ה הלכה יג סמג לאוין סה טור שו"ע או"ח סימן רסה סעיף ג:

לט ג מיי' פכ"ה שם סמג שם טור ושו"ע או"ח סימן שי סעיף ו וסימן שכב סעיף א וסי' תקיג סעיף ד:

◆

תוס' ישנים

א) ל"נ לרמתי' שיעשה הלם למטה והיא של חרס דפי' כל שעה איכא למ"ד זה חם לפטור המעפה והמלטה ומוגלמין ואיידי כגים למלוח כשיעור חלה ולהכי בין תתאה גבר בין עילאה גבר תבשל כדי קליפה יגלר ליה משיעור חלה:

אבל נותן הוא לתוך הקערה או לתוך התמחוי רבי יהודה אומר [א]לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר: **גמ'** איבעיא להו רבי יהודה ארישא קאי ולקולא או דילמא אסיפא קאי ולחומרא ת"ש דתניא רבי יהודה אומר לכל אילפסין הוא נותן לכל הקדירות רותחות הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דבכלי ראשון בשלה ובכלי שני לא בשלה א"ל אביי תני רבי חייא מלח אינה כתבלין דבכלי שני נמי בשלה ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן צריכא מילחא בישולא כבישרא דתורא ואיכא דאמרי סבר רב יוסף למימר מלח הרי הוא כתבלין דבכלי ראשון בשלה בכלי שני לא בשלה א"ל אביי תני ר' חייא [א]מלח אינה כתבלין דבכלי ראשון נמי לא בשלה והיינו דאמר רב נחמן צריכא מילחא בישולא כבישרא דתורא: **מתני'** [ב]אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן ואם נתנוה מבעוד יום מותר ואין ניאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן: **גמ'** אמר רב חסדא [ג]אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה אבל כופה עליה כלי שלא תשבר אמר רבה מ"ט דרב חסדא קסבר תרנגולת עשויה להטיל ביצתה באשפה ואינה עשויה להטיל ביצתה במקום מדרון והצלה מצויה התירו והצלה שאינה מצויה לא התירו איתיבי' אביי והצלה שאינה מצויה לא התירו והתניא [ב]נשברה לו חבית של טבל בראש גגו מביא כלי ומניח תחתיה בגולפי חדתי דשכיחי דפקעי איתיביה [ג]נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות נמי שכיחי

איתיביה

אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל: **תמחוי.** כעין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכה ומשם מערה לקערות: **ר' יהודה אומר לכל וכו'.** בגמ' מפרש אהי קאי אכלי ראשון או אכלי שני: **חוץ מדבר שיש בו חומץ או ציר.** שהן מבשלין את התבלין כשהן רותחין: **ציר.** הנוטף מן הדגים כשכובשים אותן במכבש: **גמ' ארישא קאי.** אאילפס דקא אסר ת"ק וקאמר ר' יהודה לכל אילפסין הוא נותן דכלי ראשון לא מבשל: **או דילמא אסיפא קאי.** אקערה ותמחוי דקא שרי ת"ק וקא אמר ליה רבי יהודה בכל קערות ותמחויין מודינא לך חוץ מדבר שיש בו חומץ ואפילו כלי שני נמי לא: **דבכלי ראשון נמי לא בשלה.** ומותר ליתן ואפילו בכלי ראשון משהעבירו מן האור: **מתני' אין נותנין.** בשבת: **כלי תחת הנר.** לקבל בו שמן המטפטף משום דשמן מוקצה הוא וקסבר אין כלי ניטל בשבת אלא לצורך דבר הניטל. אי נמי קסבר אסור לבטל כלי מהיכנו להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו [ד]משום דהוי כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו השמן המוקצה יהא אסור לטלטלו: **מותר.** להניחה שם: **ואין ניאותין.** נהנין: **גמ' אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת תרנגולת לקבל ביצתה.** כשהיא מטילתה במקום מדרון שמא תתגלגל ותשבר. ומדיוקא דמתניתין שמעינן לה דדמי לנותן כלי תחת הנר לקבל בו שמן: **אבל כופה עליה כלי.** ולא תימא אין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל: **באשפה.** ויש לחוש שמא תשבר ברגלי אדם וכופה עליה כלי: **והצלה מצויה התירו.** לטלטל כלי לצרכה ואף על פי שהצילה דבר שאינו ניטל בשבת: **שאינה מצויה.** כגון מדרון וטיפטוף דשמן דמתני': **נשברה לו חבית של טבל** גרסינן: **מביא כלי.** ואף על גב דטבל דבר שאינו ניטל הוא וחבית לא שכיחא דפקעה: **גולפי.** חביות: **נותנין כלי.** מתניתין היא ומותיב ליה מינה: **ניצוצות.** שלהבת הנוטפת מן הנר כדי שלא ידלק מה שתחתיה ואע"ג דניצוצות לא מיטלטלי ולא שכיחי:

איתיביה

אבל נותן הוא לתוך הקערה כו'. מהכא ליכא למידק דעירוי ככלי שני מדקתני לא יתן לתוכה תבלין ולא אשמעינן רבותא אפילו שלא יערה על הקערה שתבלין בתוכה דאדרבה דוק מסיפא דקתני אבל נותן הוא לתוך הקערה ולא קתני מערה על הקערה שתבלין בתוכה ורבינו שמואל מביא ראיה דעירוי ככלי שני מהא דקי"ל תתאה גבר ולר"י נראה דעירוי ככלי ראשון ומביא ראיה דבזבחים בפרק דם חטאת (דף צה: ושם) ת"ר אשר תבושל בו אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מניין תלמוד לומר [אשר תבושל] בו ישבר אלמא דעירוי חשיב מבשל ובירושלמי בפרק כירה בעי מהו ליתן תבלין מלמטה ולערות עליהן מלמעלה ר' יונה אמר אסור דעירוי ככלי ראשון חיליה דר' יונה מן הדא אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח ודחי ר' יוסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינו מתבשל השיב רבי יוסי בר בון והתניא מניין שבכלי נחשת כן תלמוד לומר ואם בכלי נחשת בשלה אית לן למימר כלי נחשת בלע בתמיה פי' ע"י עירוי אם אינו מבשל לא בלע אלמא דמסיק דעירוי ככלי ראשון ונראה דעירוי לא הוי ככלי ראשון ולא ככלי שני אלא מבשל כדי קליפה דהא קי"ל כשמואל דאמר תתאה גבר דתניא כוותיה בכילד צולין (פסחים עו.) ומ"מ מבשל כדי קליפה דאמר התם תניא כוותיה דשמואל חם לתוך צונן או צונן לתוך צונן מדיח ופריך חם לתוך צונן אדמיקר ליה בלע אלא אימא חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח וכן משמע בשילהי מסכת ע"ז (דף עו.) דאמר מר [ה]עוקבא זבן יורה מעכו"ם אהדר ליה גדנפא ומסיק כבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות אף פולטו בניצוצות ואי עירוי ככלי ראשון *מאי איריא משום דבלע בניצוצות אפילו בלע בליעה גמורה פלט בניצוצות שהוא עירוי אלא ודאי לא מבשל אלא כדי קליפה ואם עירו רותחים על התרנגולת צריכה קליפה וכלי שתשמישו ע"י עירוי כגון קערות יכול להגעילן ע"י עירוי דכבולעו כך פולטו אבל כלי שנתבשל בו איסור לא סגי להגעילו על ידי עירוי והא דאמר בפרק בתרא דע"ז (דף עד:) דרש רבא נטוה ארתחיה דהתם מסתמא ע"י עירוי שאני התם דלותה נטוה לא בלעה ע"י רותחא [ו]: **לכל** קדרות רותחות הוא נותן. נראה דדוקא בתבלין פליג אבל בשאר דברים מודה דכלי ראשון מבשל אף כשהעבירו מעל האור: **והיינו** דר"נ. נראה דאף לפי' הקונטרס שפי' [ז]דבכל מקום דאיכא לישני דפליגי בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר אחרון ולר"ת בשל סופרים הלך אחר המיקל וכן לריב"א שפירש שבכל מקום איכא דאמרי טפל לגבי לשון ראשון שהוא עיקר הכא הלכה כלישנא בתרא דללישנא קמא פליג ברייתא דרבי חייא אדרב נחמן וללישנא בתרא הייינו דרב נחמן ומתוך כך פסק רבינו שמואל שמותר לתת מלח בתבשיל בשבת אפילו בכלי ראשון שהעבירו מן האור והמחמיר כלישנא קמא שלא ליתן מלח בקערה כל זמן שהיד סולדת בו תבא עליו ברכה: **ואם** נתנוהו מבעוד יום מותר. הלשון דחוק דהוה ליה למימר אבל מבעוד יום נותנין: **ואין** נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן. איכא לאוקמה כר"ש [ח]דמתיר מותר השמן שבנר ואין ניאותין דקתני הכא היינו כל זמן שדולק *דכמוקצה מחמת מצוה מודה ר"ש כדאמר בגמ' לקמן (דף מה.) אין מוקצה לר"ש אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק הואיל והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו ולא שבנר ממש קאמר דההיא אסור בלאו הכי משום מכבה כדאמר בבילה פ"ב (דף כב. ושם) המסתפק ממנו חייב משום מכבה אלא כלומר שמן המטפטף מן הנר והטלטול דנר עצמו אין לאסור מטעם דהוקצה למצותו ולא אסור לטלטלו אלא משום דנעשה בסיס לדבר האסור כדאמרינן בסוף פירקין (דף מז.) הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור אבל מטעם דהוקצה למצותו לא היה אסור לטלטלו שאין ביטול מצוה כמה שמטלטלו: **אע"פ** שאמרו חכמים אין נותנין כו'. אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן ה"ל למימר דתנן במתניתין וכלי לקבל ביצה לא שמעינן אלא מדיוקא דמתני' אלא משום דבעי למימר אבל כופה עליה כלי נקט ביצה: **הצלה** שאינה מצויה לא התירו. פי' בקונטרס לדבר שאינו ניטל וגרס בההוא דפריך אביי מינה בסמוך נשברה לו חבית של טבל בראש גגו דטבל אינו ניטל וקשה לריב"א דאי גרס בה טבל אמאי פריך לרב יוסף מברייתא אחרת מהך דהכא הוה ליה לאקשויי ועוד דבפרק כל כתבי (לקמן דף קיז: ושם) משמע בהדיא דלא גרסי' בברייתא דהכא טבל דלא בשל טבל מיירי דקתני סיפא נזדמנו לו אורחין מביא כלי אחר כו' ונראה לו לפרש דהצלה שאינה מצויה לא התירו לטרוח בכל דבר אפילו בדבר הניטל משום טירחא: **שאינה** מצויה לא התירו. והא דאין נותנין כלי תחת הנר לקבל שמן חשיב הצלה שאינה מצויה לפי שרגילים לעולם לתת כלי תחת הנר מבעוד יום וניצוצות אע"ג דקאמר בסמוך דשכיחי לא שכיחי כולי האי שימושו לתת שם כלי מבעוד יום ולהכי חשיב לה הצלה מצויה:

דמבטל

מסורת הש"ס

א) [כאלו גיונה כמשערות פ"ח מ"ו], ב) לקמן קיז: ע"ש, ג) לקמן מג. מו:, ד) [נ"ל משם], ה) יש ספרים שגורסין כאן בתוס' רב עוקבא כמו שהביא הגאון מהרי"ף בע"ז שם בהגהותיו. ואולי יצא נירסא מר עוקבא מסוגיא דב"מ ע. דהוא דולה דבני מר עוקבא כמו שהעיר בשה"ל, ו) [יע' תוספות זבחים צה: ד"ה עירה כו'], ז) [עי' תוס' עירובין ו. ד"ה בשל תורה], ח) [לקמן מד.].

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אבל. מאי איריא משום דבלע בניצוצות. ק"ל לטעמיך אף אם עירוי לא הוי ככ"ר היינו כעירוי על צונן אבל הכא דהעירוי על גופה הכלי שהוא חם. אף אם היה העירוי אצונן [אם היה חם דתתאי גבר מכ"ש] כעירוי מכ"ר על כ"ר וצ"ע: שם ד"ה ואין נאותין דכמוקצה מחמת מצוה מודה ר"ש. וכיון דאינו ראוי לאכלו מחמת גלותה שעה הוי מוקצה בעצמותו כדין כל מאכל שאינו חזי לכלום. עי' מג"א ריש סימן תקנ"ו ויקל כטלטול הנר בשעה שהוא דולק להאיר וזו תמיה מותר אלולי טעמא דבסיס ולק"מ קושית המהרש"א:

◆

רבינו חננאל

ר' יהודה אומר לכל הוא נותן כו'. אסיקנא ר' יהודה ארישא, דקתני האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין, התם פליג ומקיל הוא, דתניא ר"י אומר לכל אילפסין רותחין [הוא נותן], לכל קדירות רותחין הוא נותן, חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר. מלח כתבלין הוא אי לא. ואסקינא כדתני ר' חייא מלח אינו כתבלין דבכלי ראשון נמי לא בשלה, והיינו דרב נחמן דאמר צריכה מילחא בשולי כבשרא דתורא, שים כי נותן מלח בתבשיל בשבת ואפילו בכלי ראשון אינו בישיל. מתניתין אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן כו'. אמר רב חסדא אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולת כו'. בלומר אפילו אם עומדת במקום מדרון ורואין כיון שתלד תיפול הביצה במקום מדרון ותשבר, לא התירו לו להטיל תחתיה כלי לקבלה לביצה כדי שלא תישבר, שזה לילד התרנגולת במקום מדרון דבר שאינו מצוי הוא, ומשום אחת שנזדמנה לה כך לא חיישי לה. אבל כיון שדרך רוב התרנגולת להטיל ביציהן לאשפה התירו לכפות על אותה ביצה כלי בשביל שלא תשבר. וזהו פירוש הצלה מצויה התירו הצלה שאינה מצויה לא התירו. ואקשינן והצלה שאינה מצויה לא התירו, והא חבית שנשברה בראש גגו כו'. ושנינן בגולפי חדתי, פי' קנקנים חדשים שהן מצויין להפקיע. וניצוצות תחת הנר נמי מילתא דשכיחא היא